
TARİH LİSAN(S)IMDAN TAHRİR TECRÜBEM

*

Hasan Hüseyin Güneş*

"Firdevsî gibi fukâ' açacağım, Senâî gibi tamahsız açacağım"

Fukâ' asitli bir içecektir. Testinin içinde uzun bir müddet beklediğinde asit dolayısıyla testi kapağına baskı yapar. Bu nedenle, açıldığı zaman etrafa kokusuyla beraber küçük zerrecikler saçılır.

Attâr'ın *Musibetnâme*'deki bu beyti, onun Tûs'lu bilge Firdevsî'nin yolunun takipçisi ve Senâî misâli fukâ' hâmisî olarak karşımıza çıktığı bir simge.¹ Attâr gibi kâbiliyetli olmadığımı söylemeye hâcet yok. Ama onun gibi bana da tarih öğrenimimdeki yolculuğumda okuduğum ve çeşitli vesilelerle konuşmalarını dinlediğim hocalardan Firdevsî misâli te'sîr edenler oldu. Bu yazıdan fukâ' tanecikleri gibi birşeyler saçılırsa ve bunlar dimağınızda yer edinirse, bunların hocalarımdan tevârüs eden bilgilerle oluşacağını hatırlatmak isterim. Zirâ Attâr olmak için harikulâde kokular saçabilmek, ıtır dolu nesîmin nefesiyle insanların zihnine ve kalbine ulaşabilmek gerekir.

Bu yazı okurların şu gruplardan birine mensûbiyeti gözönüne alınarak hazırlanmıştır: Tarih hocalarım, tarih alanında lisans eğitimi almak isteyen üniversite adayları. Ve ardından benim de dâhil olduğum lisans talebesi olup akademik hedefleri olan kişiler.

---

* Kırıkkale Üniversitesi Tarih Bölümü Lisans.

¹ Ayrıntı için bkz. Nasrullah Purcevâdî, *Can Esintisi*, Çev. Hicabi Kırancı, İnsan yay., s. 81-129

Gâyem bir lisans talebesi olarak tarih eğitim-öğretim tecrübemi dile getirmek. Talebeliğimin dördüncü senesinde oluşum, bu sene akademik geleceğim üzerinde daha fazla teemmülde bulunmamı, dört sene ve öncesini daha iyi anlamamı ve sonrasına ilişkin planıma daha ciddi yaklaşmamı gerektirdi.

Tarihçilik de her bilimsel serüven gibi sancılı ve sorundur. Ben bu sorunları iki kategoride değerlendirme eğilimindeyim. Bunların ilki kurumsal diyebileceğim sorunlar. İkincisi bu alanda eğiten ve eğitilen kişilerle ilgili sorunlar.

Tasnîfimde ilk sırayı alan sorunun kökleri öyle derinlerde ki. . . Senelerdir bu konuda yazılıp çiziliyor, lâkin halledilen/halledilebilen müşküller yanında devam edenler de mâlûm. Meselâ; ilköğretimde -hattâ en azından- lise yıllarında öğrencilerin kâbiliyet gösterebilecekleri alana teşvîk edildiklerinden söz etmek mümkün değil. Bilindiği üzere bölüm tercihlerinin çoğu "üniversiteye yerleşeyim de hangi bölüm olursa olsun" kabilinden mülâhazalarla yapılıyor. Bu yüzden talebe mütemâdiyem gayri memnûn. Bu şartlarda okuyan kaç kişinin sahasında uzman tarihçi olabileceğine dâir durup düşünmemiz îcap eder. Üniversiteler bir iş ve işçi bulma kurumu olarak algılandığından şöyle bir benzetmeye gitmek istiyorum: İşçi adaylarının birçoğu bir şekilde iş buluyor kendine. Lâkin ne kadar vasıfsız olduğunu ya çok geç anlıyor veyahut anlamadan mezûn oluyor. Kendi eksikliklerini de çeşitli savunma mekanizmalarıyla örtme yoluna başvuruyorlar. "Fen-Edebiyat Fakültesi mezûnu olacağız ama öğretmen olamıyoruz. Madem ki vaziyet bu, neden hâlâ talebe alınır bu fakültelere?" ve benzeri cümleler dört seneden beri dinlediğim serzenişler.

Peki ya üniversitelerimizin hâl-i pür melâli! Bunu nasıl îzah etmeli, gerçekten bilemiyorum. Birkaç hafta evvel Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinden bir talebenin bir gazetede yazısını okudum. Fakülteye yerleştirilen kameralardan bahsediyor. İlk günler bunların "Biri Bizi Gözetliyor" formatında bir yarışma nedeniyle yerleştirildiğini sanmış. Bir-iki gün sonra kameraların güvenlik amacıyla fakülte yönetimi tarafından yerleştirildiğini öğrenmiş. Yazının sonunda özgürlüğü kısıtlandığından kendini bir hapishânedeki hissettiğini ifade ediyor.

Bizlerin bu ve benzeri şikâyet ve sorunlarımızı nereye ileteceğimiz belli değil. Keşke bir komisyon bunları toplayıp bir kitap halinde neşretse. Bu konuda ciddiğim. Yaşadığım birkaç hâdiseyi burada zikredeyim.

Bir yazıyı fotokopi ettirmem gerekiyordu. Fakültemizin, kapısında "arızalı", "sevklıyim" v. b yazılar eksik olmayan fotokopi bölümüne gittim. Şanslı olmadığımı birkez daha anlamışım. Aynı nedenden Eğitim Fakültesine gittim; kapı kapalıydı, kimseler yoktu. Yüksek okul ve merkez kütüp-

hâne fotokopisine gidişimin de akîm kaldığını esefle yazıyorum. Fotokopiyi, iktisat fakültesinde, dersimden olmama neden olan fotokopi sıramı gaspetmeye çalışan bir memûrla tartıştıktan sonra elde ettim. Ona göre benim Fen-Edebiyat Fakültesi talebesi olmam beni burada fotokopi ettirme hakkından mahrûm ediyordu. "Öğrenci merkezli hizmet anlayış"larından ötürü kendilerine teşekkür ettim. Bir de fotokopileri açık bulabilseydik ne iyi olurdu. Nihâyetinde teksîr memûru, ona memûrlara tahsîs edilmiş fotokopi makinasından istifâde edebileceğini hatırlattı. Aslında fakültemizin fotokopi hizmetinin yetersiz olduğunu, görevli memûrun hemen hemen her hafta sevkli olduğunu fakülte sekreteriyle konuşmaya kalkıştım bir defâ. Netice tabîi ki akâmete mahkûm bir girişimden ibâret kaldı. Ancak aldığım cevâbı aklı bir tasnîfe tâbi tutamadım. Okuyucunun bunu becerebileceği ümidiyle kendimi teselli ediyor ve cevâbı buraya taşıyorum: "Adamı çok yoruyorsunuz, hastalanıyor."

Elime bu fırsat geçmişken bir iki örnek daha vermek istiyorum. Üniversitemizde her bölümden talebenin iştirâk edebileceği seminerler düzenlenir. Gâye anlaşılacağı üzere "talebenin istifâde etmesi"dir. Ben pek fazla katılmadım. Zîrâ bazı bölümler seminer saatine denk gelen ders için yoklama mecbûriyetini kaldırırken, tarih bölümünün de dâhil olduğu diğer bölümler ise bu muâfiyeti tanımıyor. Bir yanda seminere iştirâk isteği, diğer tarafta derse girme mecbûriyeti. Mecbûriyetin bulunduğu ortamda nasıl bir "istenç" ten bahsedilir? Merak ediyorsanız sizi üniversiteme dâvet ediyorum.

Üçüncü sınıftayken üniversitemizin dâhil olduğu Erasmus programından istifâde etmek amacıyla bir yetkili ile görüştüm. Artık teşebbüslerimin neticesini tahmin ediyorsunuzdur: Akâmet. Yine bir sorunla karşı karşıyaydım. Üniversitem bu programa dâhildi lâkin bölümlerin de ayrıca bir Avrupa üniversitesinin kendi alanlarına ilişkin bölümüyle anlaşması gerekiyor. Maalesef tarih bölümünün bu bağlamda herhangi bir teşebbüsü olmadığından programdan istifâde edemedim. Bir teşebbüsün olacağı da imkânsız göründü bana. Zîrâ bölümümün Avrupa standartlarına uymadığını anlamak için zihinsel egzersize gerek yok. Üç senedir aynı konuları -kimi zaman aynı hocalarla- farklı ders adlarıyla işliyorum. Avrupalı bilim adamı elbette bunu anlama ve anlamlandırma çabası içerisinde olacak ve soracak. Bizim verecek cevâbımız ne olacak? Buna cevap verilebileceğini zannetmiyorum. Alt tarafı bir *cevap* ama benim akademik hayatımın belki de en mühim cevabıydı

Bu misâller çoğaltılabilir. Merâmum şu : Böyle bir ortamda nasıl bilim adamı yetişir? Ve yetişen, nasıl bir bilim adamı olur? Eğitimimi sürdürdüğüm devlet üniversitesinde durum bu. Emînim birçok devlet üniversitesinde ta-

lebeler benzer şartlar ve sorunlarla karşılaşılıyor. Geçenlerde bir vesîle ile ziyaret ettiğim özel bir üniversite bana mukâyese imkânı sundu. Kelimenin tek anlamıyla bir talebenin gıpta etmemesi akıl kârı bir iş değil.

Yazımın ilk bölümüne bu satırlarla son veriyorum. Kurumsal sorunları anlatmaya yâni. Eğer okuyucu anlattıklarımın ve üslûbımdan sıkıldıysa veya sıkılmış olmasına rağmen tarihî merakının kıskırtıcılığıyla alanımda gözlemlediğim eğiten ve eğitilen sorunları üzerine yazacaklarımı öğrenmek istiyorsa okumaya devam etsin, lütfen. Bu mevzûdaki düşüncelerimi tarihi tanuma mâceramın sonrasında dile getireceğim.

Süpermen, Örümcek Adam, Conan v.b. çizgi romanları 12-13 yaşlarında okumaya başladım. Kitaplarla ve okumayla ünsiyetim o zamanlar başladı. Lise yıllarında ise daha çok İslâm tarihine alâka duymaya başladım. İslâm tarihine dâir okuduğum kitaplar arasında tahkiyecilerle olanlar yanında tahlîle dayalı olanlar da vardı. Meselâ Ramazan El-Bûtî'nin *Fıkhu's-Sîre*'si ve Pr. Dr. İhsan Süreyya Sırma'nın Beyan yayınları tarafından yayınlanan İslâm tarihi serisini zikredebilirim. Bu kitaplar Peygamberin Medine'ye hicretini bir "göç" olarak anlatmıyordu. Niçin Mekke'de kalmadı? Neden hicret etti? Niçin bir başka yer değil de Medine? Yazarların hoşlandığım üslûpları bu soruların zihnimde yer etmesini sağladı. Derken mezhepler ve onların yorum farkları dikkatimi celbetmeye başladı. Ayet ve hadislerle getirilen farklı yorumlar beni Arapça öğrenmeye mecbûr etti. Birşeyi öğrenme mecbûriyetinin ne demek olduğunu bu yazıyı okuyanların defâaten hissettiğine eminim. Öğrenmeyi sevme ve onu elde etme istenci. Habire okuyordum ama elime ne geçerse. Zamanla bu daha düzenli olduysa da harcadığım zamana yanıyorum doğrusu. Okuma alışkanlığım düzenli bir hâl aldıkça *neden – niçin*lerim de hizaya girmeye başladı. Ama hâlâ bir sürü kavis ve viraj vardı. Hâl böyle iken liseden mezûn oldum ve dört sene sonra tarih bölümüne yerleştim. Edebiyat bölümüne yerleşmiş olsaydım -okul başladıktan sonra mum ışığında hocalarla Fuzûlî, Bâkî ve Yahya Kemal'in şiirlerini okuyacağımı hayâl ederdim elbette. Aynı hissiyât ile tarih bölümünü canlandırmaya başladım zihnimde. Hakîkat şu ki, iç dünyamın somut hayallerini dış dünyanın yalan gerçekleri yıktı. Buna rağmen bu dört seneyi dolu dolu geçirmeye çabaladım. Tarihe bakışım kökten değişti. Tarih bilincine sâhip olduğumu zannedirdim. Bu vukûfa erişmemiş olduğumu farketmem geç olmadı. Kelimenin tam anlamıyla bu konuda sıfırdım. Okuma çabası içerisinde biri olmama rağmen benim için bir tarihçi "geçmişten haber veren" biri olma ötesinde birşey ifâde etmiyordu. Bu "tarihçi", mâzîde yaşananların betimleyicisiydi. Bunun yanında geleceğe kayıtsızdı. Çünkü mâzîyi bir ân olarak ele alıp değerlendiriyor, bu yüzden çıkarsamaları da geleceğe ilgisiz

kalyordu. Tarihçinin, olmuş olanı meydana getiren insanı anlama gayreti içerisinde olması gerektiğini zamanla kavramaya başladım. Bugün tarihçi dendiği zaman, geçmişi ve bugünü inşa eden insanı ve dolayısıyla da bugünün dünyasını anlama / anlamlandırma çabası içerisinde olan kişi canlanıyor zihnimde. "Tarih hiçbir şey yapmaz, büyük servetleri yoktur ve savaşlarda döğüşmez. Her şeyi yapan, sâhip olan ve dövüşen insândır, sahici canlı insân."² Artık tarihi, geçmişte neler yaşandığını merak ettiğimden okumuyorum. Bir tarihçi adayı olarak meraklarımın ve bu meraklarımdan hâsil soru-cevaplarımın normal bir tarih okuyucusundan farklı olması gerektiği kanâatini taşıyorum. Merakımın seyri değişti, bunun bilincindeyim. Tarihi, bugünümü anlama ve anlamlandırmada bir enstrüman olarak kullanıyorum. Benim gibi tarihçi olma çabasında olanlara bunu tavsiye ediyorum. Bu, öyle bir kavrayışa muhtaçtır ki bu kavrayış "anlatılabilir bir şeyin yeniden anlamlı kılınması için gösterilen bir çabanın sonunda, yeterince anlaşılamayan bir şeyin etkili bir anlatıma kavuşturulması uğrunda harcanan çabaların sonunda ortaya çıkar."³

Tarih öğrenimi seyrimizde bizlere klavuz olan hocaların bunu iyice belirtmeleri gerekiyor. Tabii her şey hocayla bitmiyor. Talebe ve bölümüm de bu seyrinde mühim bir yeri var. Biraz da bunlara değinmek istiyorum.

Bölümde verilecek dersler iyi seçilmeli. Hocaya göre ders yerine derse göre hoca anlayışıyla hareket edilmeli. Aksi takdirde yukarıda ifâde etmeye çalıştığım gibi farklı ders adlarıyla aynı mevzûlar işlenir. Tarih bölümlerinde Osmanlıca eğitiminin zayıf olduğu kanâatindeyim. Osmanlıcanın iyice öğrenilmesi Arapça ve Farsça temel kâidelerin bilinmesine bağlı. Bu nedenle tarih bölümleri, bunların öğrenilmesi için bu iki dilin her birine en az birer dönemlik dersler açmalı. Dört senedir üç yüzü aşkın talebe geldi geçti üniversitemin tarih bölümünden. Arapça kalıpları bilen, öğrenen bir tek talebeye rastlamadım. Hâl böyle olunca lisans üstü eğitime hak kazanan adayların *Kâmusü't-Türkî*'den istenilen kelimeyi -bulmayı bırakın- aramayı beceremediklerini görüyorsunuz. Bu durum, bir fizikçinin dört işlemi beceremesi gibi bir şey.

Bölümümde maalesef diğer sosyal bilim hocalarından istifâde edememekteyim. Ne bir sosyologtan ne de bir edebiyatçıdan. Bu nedenle tarih öğrenimimdeki seyrimde mühim bir azıktan mahrûm olduğumu düşünüyorum. Neden bu kadar otodidakt olmaya zorlanıyorum? Sosyal bilimler nasıl bu şekilde ayrıştırılabiliyor gerçekten anlayabilmiş değilim. Bölümler arası

² Edward Hallet Carr, *Tarih nedir?*, Çev. Misket Gizem Gürtürk Marx-Engels, *Gesamtausgabe*'den naklen, İletişim yay., s. 37

³ İsmet Özel, *Şiir Okuma Klavuzu*, Şule yay., s. 18

hoca alışverişi zorunlu hâle getirilmeli. Bunun talebelere faydalı olacağını, hocalar ve dolayısıyla da bölümler arası diyalogu, bilgi alış-verişini arttıracığını düşünüyorum. Aynı zamanda Türkiye'deki akademik hayata da canlılık kazandırarak fâideli olacağını. Mevcût ayrışımın bende yarattığı travmadan mıdır yoksa benim İsmet Özel'in şiir ve şâir tanımını, tarih ve tarihçi şeklinde algılamam? "*Şimdinin zenginliği demek olan şiir, bir kolunu geriye (yaşanmışlığın derinliğine), öteki kolunu ileriye (bilinmez ip uçlarına) uzatmış olarak vardır. Şâirin yaptığı bir yandan kendi mâcerasının bütün sınırlarına yüklenip oradan bütün insânların öz mâcerasını tahrik edecek güçte işâretler çekip çıkarmak, bir yandan da bu kavrama gücünün sınırlarından insânlara bazı işâretler getirmektir.*"⁴

Burada değinmek istediğim bir diğer mevzû hocaların ahlak eğilimlerini, ideolojilerini merkeze alarak rehberlik etmemeleri gerektiği. İnsan öldürmek hele kendi kardeşini öldürmek ahlaken kötü olabilir. Ama bu tarihî olarak böyle olmayabiliyor. Bu tarih dışılığı kabûl etmeyen hocaların te'sirinde kaldığı zaman talebe kısır bir döngü içerisinde kalıyor. Olaylara üstten bakamıyor. Ahlakî olan ve tarihi olan arasında ayrıma gidemediğinden alanda anlam veremediği ve aşamadığı sorunlarla karşı karşıya kalıyor. Hoca tarihi yorumlayışını elbette ideolojisiyle besleyebilir. Lâkin bu yorumu talebeye dayatmaya ve imtihânda ondan bunu istemeye hakkı yoktur. Bir talebe olarak ben, hocalarımın, ufkumu açacak tarihî birikimlerine muhtâcım.

Akademik hedefleri olan lisans talabesinin, bir hocanın rahle-i tedrisinden geçmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu şekilde oluşturulacak bire bir öğrenimin yerini gerçekten çok az şey alabilir. Bu şekilde benim şer'iyye sicilleriyle ünsiyetim, tarihi algılayışım ve merakım, akademik hayata yönelişim ve daha bir çok konuda fikriyât ve hissiyâtım neşv ü nümâ buldu. (Bu vesîleyle ismini anmamdan hoşlanmayacağımı bildiğim hocama şükranlarımı sunuyorum). Bu eğitim, rû be rû mümkün değilse en azından muteber kabul edilen bir tarihçinin kitapları, makaleleri, varsa gazetedeki köşe yazılarını takip ederek o hocanın tarih tecrübesinden istifade etmeli ve tarihi anlayışı, yorumlayışı ve üslûbuyla ünsiyet peydâ edilmeli.

Geleceğin tarihçileri sakın ye'se düşmesin. Gerçi benim gibi LES'in (Lisan Üstü Eğitim Sınavı) ciddi ve âdil bir eleme olmadığını ve sırf barajı aşamama endişesiyle yüksek lisans yapamayacağımızı düşünüyor olabilirsiniz. Kısa vadede bu soruna köklü bir çözüm getirileceğini tahmin etmiyorum. Bu ciddi sorun, "burası Türkiye" söylemi üzerinde ne gibi tarihî çıkarımlarda bulunmam gerektiği üzerinde etraflıca düşünmeme neden oluyor.

⁴ İsmet Özel, *a. g. e.*, s. 38

Buraya kadar yazdıklarım aslında yazabildiklerimden ibâret. Yazamadıklarımı haddimi bildiğimden, yazdıklarımı da yazılanların gelecekte tekrar edilmesini istemediğimden yazdım. Attâr'la başladım. Onunla bitireyim ki, arada kalan yazımın kusurlarını onun hoş kokulu güzel üslûbu okuyucuya unuttursun.

*"Benim gönlümün özünde yalnız bir dert vardır, bütün bu sözler ondan doğar
Az da söylesem, çok da söylesem kendime söylerim. Ne diye başkasını arayayım"*

□

